

Секція: Проблеми макроекономіки

Омельчук Валерій Олексійович

доктор економічних наук, доцент,

професор кафедри соціальної і гуманітарної політики

Національна академія державного управління при Президентові України

м. Київ, Україна

СЕРЕДНІЙ КЛАС УКРАЇНИ В ПОРІВНЯННІ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ КРАЇНАМИ

Вступ та актуальність теми. Середній клас визнається своєрідним стрижнем соціуму в усіх розвинутих країнах [6], є невід’ємним атрибутом ринкової економіки [4], забезпечує стабілізацію макроекономічних та політичних процесів [1], здійснює значний внесок в економічний розвиток завдяки освітньому рівню, високому професіоналізму та мотивації до здійснення підприємництва та інновацій [2]. Від того, чи буде і яким буде середній клас в Україні, суттєво залежатиме подальша траєкторія розвитку української економіки та суспільства в цілому. Це і визначає актуальність дослідження формування середнього класу в Україні.

Виклад основного матеріалу. Відносна величина доходу є найбільш поширеним критерієм ідентифікації середнього класу [8, с.5]. Населення з доходами менше 60% рівня медіанного доходу відноситься до групи населення з низькими доходами (lower income class). До середнього класу відносяться три верстви населення: середній клас з нижчими доходами (lower middle income class) – 60-80% медіанного доходу, базова верства середнього класу (core middle income class) – 80-120% медіанного доходу, середній клас з вищими доходами (upper income middle class) – 120-200% медіанного доходу.

Виділяють також групу населення з високими доходами (upper income class) – більше 200% медіанного доходу [8, с.5]. За такого підходу, середній клас має найбільшу питому вагу в Європейських країнах (рис.1).

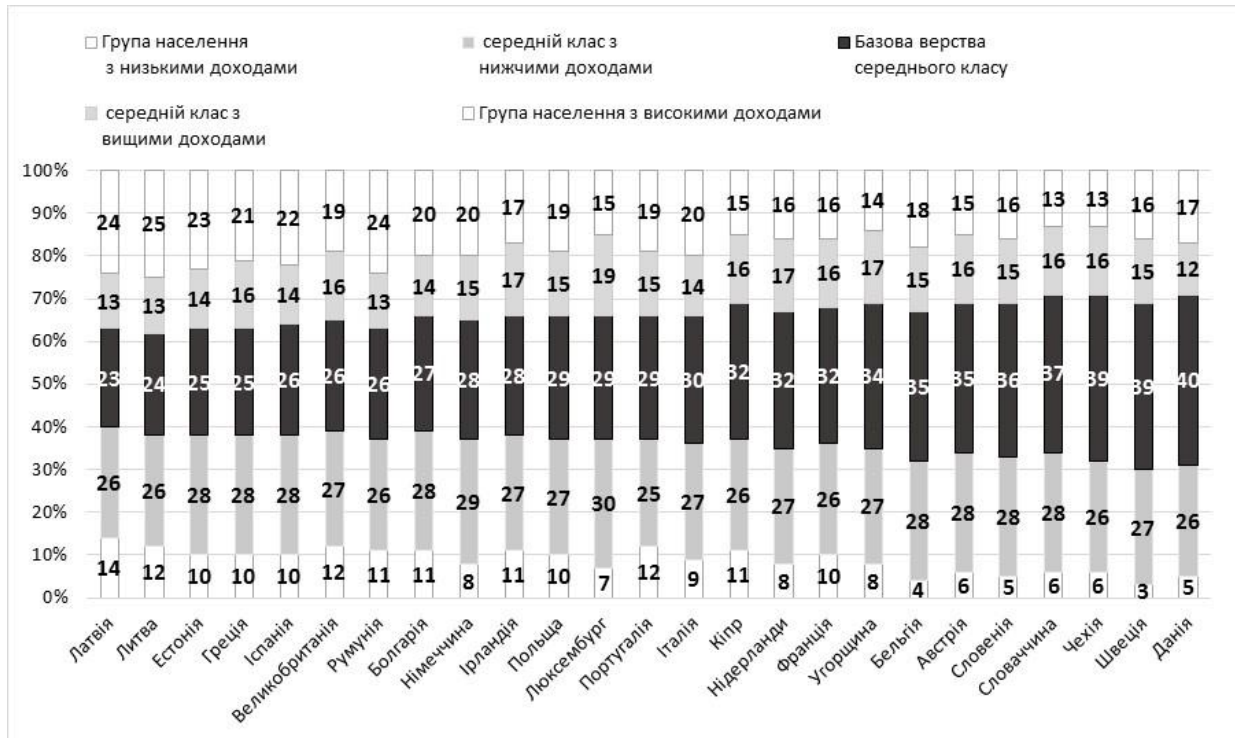

Рис. 1. Структура суспільства європейських країн за доходами в 2011 р.

Джерело: [7]

Так, у Словаччині, Чехії та Швеції частка середнього класу становить 81%, а найменшу величину даний показник має в Латвії та Литві - 62% та 63% відповідно. До базової верстви середнього класу відноситься від 23% (Латвія) до 40% (Данія) населення європейських країн. Питома вага середнього класу з нижчими доходами є найнижчою з усіх трьох верств населення, які відносяться до середнього класу в усіх країнах Європи. Основну частку середнього класу в європейських країнах формують базова верства середнього класу та прошарок середнього класу з вищими доходами.

Розглядаючи ситуацію в Україні маємо зазначити, що медіанний дохід не може бути використаний в якості орієнтира для визначення середнього

класу. Зважаючи на розподіл громадян України за рівнем середньодушових доходів (Рис.2), в 2017 році медіанний інтервал становив 3360,1–3720,0 грн.

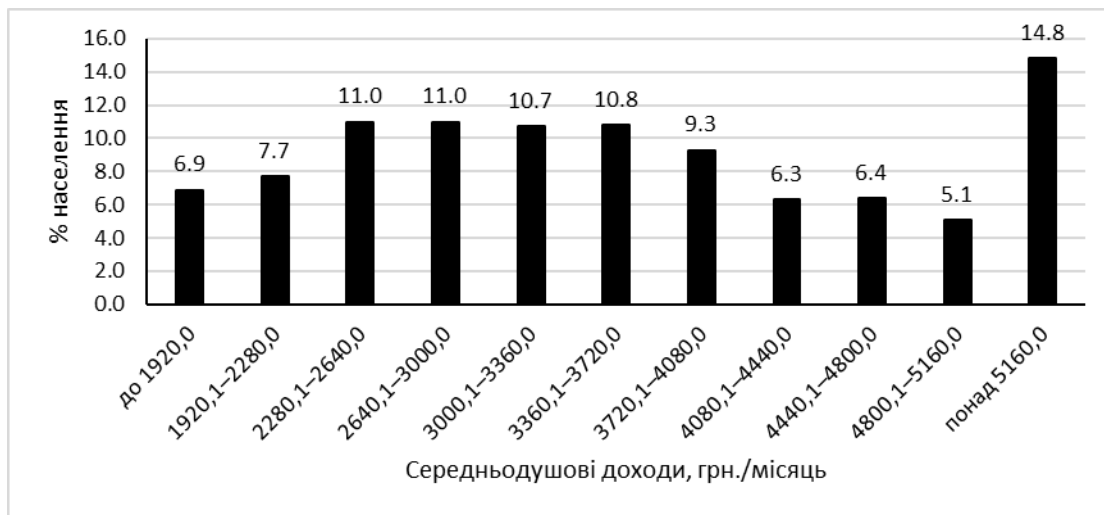

Рис. 2. Розподіл населення (%) за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів

Джерело: побудовано згідно [3]

Однак 60% навіть від верхньої межі медіанного інтервалу становить 2232 грн. (приблизно 85 дол. США) на місяць, що ставить під сумнів використання даної цифри як нижньої межі доходів для ідентифікації середнього класу. Проблема полягає в тому, що традиційно до середнього класу відносяться громадяни, які отримують доходи не просто вищі, порівняно з малозабезпеченими верствами населення, а доходи, які достатні для доступу до певного кола благ: житло, автомобіль, лікування, навчання, відпочинок, можливість саморозвитку. Доступність такого кола благ є традиційною ознакою середнього класу, який і є основним споживачем таких благ у суспільстві [6]. Зрозуміло, що медіанний дохід 3720 грн. на місяць (близько 150 дол. США) ставить під сумнів можливість доступу його отримувача до таких благ. Тому медіанний дохід не може бути використаний для ідентифікації середнього класу в Україні за доходами.

Натомість можливий інший підхід: самооцінка громадянами доходу, який відповідає мінімальній межі майнового становища середнього класу. Згідно офіційної статистики 45,7% респондентів зазначили величину такого доходу у розмірі 20000 грн на місяць, 20,0% респондентів вказали 16000–20000 грн., 15,7% - 12000-16000 грн., 13,6% -8000-12000 грн., 5% - менше 8000 грн.[5]. Таким чином, українське суспільство визначає мінімальну межу середньодушових доходів, що відповідає середньому класу, у 15,5 тис. грн. на місяць (середньозважений показник). Порівнюючи отриману цифру з даними, наведеними на рис. 2, можна лише зазначити, що частка громадян, які отримують такі доходи (навіть якщо врахувати можливі тіньові доходи, не враховані офіційною статистикою), є дуже малою. Для прикладу, лише 0,5% опитаних громадян відносять себе до середнього класу [5]. Така ситуація вказує на фактичну відсутність в Україні середнього класу за економічною ознакою – доходами.

Висновки. Отже, не зважаючи на розшарування українського суспільства за доходами, середній клас продовжує перебувати в зародковому стані. Структура українського суспільства за доходами не відповідає структурі суспільства в європейських країнах. Якщо в останніх середній клас становить 60-80% населення, то в Україні до нього можна віднести близько 10% громадян. Це становить загрозу макроекономічній і політичній стабільності країни, яку забезпечує саме середній клас. З іншого боку, така ситуація вказує на відсутність в державі реальної політики на підтримку формування середнього класу. Існуюча політика розподілу доходів та благ консервує розділення суспільства на багатих та бідних і не сприяє реальному формуванню середнього класу в країні.

Література

1. Вінчук М. В. Формування середнього класу як основа стабільності соціально-економічної системи / М.В. Вінчук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. - 2014.- №1. – С. 12-19.
2. Клименко В. В. Середній клас: досвід США та українські реалії / В.В. Клименко, Г. М. Лозова // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". - 2015. - № 815. - С. 63-68.
3. Розподіл населення за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів [Електронний ресурс]. – Державна служба статистики. - http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdvvg_rik/XLS/roz2010_xls_u.xls
4. Сало Я.В. Середній клас: проблеми формування / Я.В. Сало // Економіка і суспільство. – 2016. – Вип. 4. – С. 270-274.
5. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів у 2017 році [Електронний ресурс]. – Державна служба статистики. - <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/gdvvg/sdrd2017.zip>
6. Спориш Ю. О. Ідентифікація середнього класу як предмет соціологічних досліджень / Ю. О. Спориш // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. – 2008. – Вип. 39. – С. 116–124.
7. Europe's disappearing middle class? Evidence from the world of work [Електронний ресурс]. – International Labor Office. - https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_535617.pdf
8. Vaughan-Whitehead D., Vazquez-Alvarez R., and Maître N. Is the world of work behind middle-class erosion? / ed. Vaughan-Whitehead D. Europe's

Disappearing Middle Class? Evidence from the World of Work, Cheltenham, UK; Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing, 2016. – P. 1-61.